

Od badań analfabetyzmu funkcjonalnego do innowacji i internacjonalizacji edukacji dorosłych

From studies of functional illiteracy to innovations and internationalization of adult education

Słowa kluczowe: analfabetyzm funkcjonalny, edukacja dorosłych, kształcenie ustawiczne, projekty międzynarodowe.

Key words: functional illiteracy, adult education, continuing education, international projects.

Abstract. Analyzing the career and academic development of Professor Ewa Przybylska in terms of the innovative internationalization of research and practice in adult education, particular attention was paid to supporting the development of theoretical and methodological foundations of andragogy and the presentation of her achievements in Germany, European Union countries and many countries of the world. Innovative technologies in education including international modular training curricula had created a new specialist – an educator of adults.

Wprowadzenie. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej w 2016 roku nadał dr hab. Ewie Przybylskiej, prof. UMK tytuł naukowy profesora nauk społecznych. Nasze gratulacje wsparte są refleksjami, niestety tylko niektórych z licznych przedsięwzięć naukowych, publikacyjnych, organizacyjnych i dydaktycznych, w których współpracowaliśmy lub które jako pracę u podstaw mieliśmy przyjemność wspólnie wносить do praktyki edukacyjnej. Nasze refleksje wzmocnimy opiniami wybitnych polskich pedagogów, a nawet poetyckim uniesieniem.

Wychodzimy bowiem z przekonania o wielkim wkładzie prof. dr hab. Ewy Przybylskiej w rozwój i upowszechnianie idei uczenia się w ciągu całego życia głównie poprzez rozwój teorii i metodologii, a także innowacji w praktyce edukacji dorosłych w Polsce i Europie. Będziemy dokumentować wyżej postawioną tezę, upatrując źródeł sukcesu w internacjonalizacji badań pedagogicznych. Badania oparto na solidnych międzynarodowych badaniach potrzeb edukacyjnych, wykorzystaniu metodologii pedagogiki porównawczej, określaniu podstawowych zależności i mechanizmów projektowania innowacyjnych programów i technologii kształcenia, eksperymentalnie „sprawdzonych” w wielu krajach. Taka wiarygodna strategia badawcza i wielka

międzynarodowa skala przedsięwzięć prowadzi do profesjonalizacji specjalistów edukacji dorosłych i zachęca do stosowania w praktyce edukacyjnej.

Celowość napisania tego artykułu wynika również z naszego przekonania, powtórzmy za prof. Ewą Przybylską, o sile „biograficzności jako właściwości uczenia się w ciągu całego życia”. Przedstawimy prof. dr hab. Ewę Przybylską. Fakty:

Praca zawodowa

- 1986–1991, dziennikarz w Redakcji Niemieckiej Polskiego Radia
- 1991–1993, pracownik naukowy w Instytucie Współpracy Międzynarodowej Niemieckiego Związku Uniwersytetów Powszechnych (IIZ/DVV), Przedstawicielstwo w Polsce
- 1993–1997, dyrektor Biura Koordynacyjnego Współpracy Polsko-Niemieckiej w dziedzinie edukacji dorosłych we Frankfurcie nad Odrą
- 1998–2009, Instytut Współpracy Międzynarodowej Niemieckiego Związku Uniwersytetów Powszechnych (IIZ/DVV), dyrektor Przedstawicielstwa w Polsce
- 2000 – nadal **Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu**; 2000–2003, kierownik Zakładu Pedagogiki Społecznej w Instytucie Pedagogiki, adiunkt, od 2001 roku profesor UMK; 2003–2007, kierownik Zakładu Pedagogiki Porównawczej i Edukacji Ustawicznej; 2007–2013, kierownik Pracowni Edukacji Dorosłych w Katedrze Socjologii Edukacji na Wydziale Nauk Pedagogicznych UMK w Toruniu, od 2013 roku kierownik Katedry Edukacji Dorosłych.

Wybrane publikacje

Przybylska E. (red.), *Edukacja dorosłych w wybranych krajach Europy*. Biblioteka Edukacji Dorosłych, tom 19. Warszawa 2000, Wyd. Akademickie Towarzystwo Andragogiczne.

Przybylska E., (współaut. z N. Greger) *Erwachsenenbildung in Polen*. Bonn 2001, Wyd. Institut für Internationale Zusammenarbeit des Deutschen Volkshochschul-Verbandes.

Także w języku angielskim: Przybylska E., (współautorstwo z N. Greger) *Adult Education in Poland*, Bonn 2001, Wyd. Institute for International Cooperation of the German Adult Education Association.

Przybylska E. (red.), *Perspektywy i tendencje edukacji dorosłych*, Warszawa 2002, Wyd. IIZ/DVV.

Przybylska E. (red. z H. Hinzen), *Training of Adult Educators in Institutions of Higher Education. A Focus on Central, Eastern and South Eastern Europe*, Bonn – Warsaw 2004, Wyd. IIZ/DVV Bonn.

Przybylska E. (red. z H. Hinzen, M. Staszewicz), *Adult Education in a United Europe – Abundance, Diversity, Experience*. Toruń 2005, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Przybylska E., (red. z L. Jögi. i M. Tereseviciene), *Adult Learning for Civil Society*. Bonn – Kaunas – Warsaw 2005, Wyd. IIZ/DVV.

Przybylska E. (red.) *Kształcenie specjalistów edukacji dorosłych w edukacji ustawicznej i szkolnictwie wyższym*. Toruń 2006, Wyd. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Także w języku angielskim, niemieckim, litewskim, bułgarskim, rumuńskim, węgierskim i tureckim.

Przybylska E. (red. wydania angielskiego), *The Moderation Method – A Handbook for Adult Educators and Facilitators*. Bonn-Warsaw 2007, Wyd. The Institute for International Cooperation of the German Adult Education Association.

Przybylska E. (red. z H. Bednarczyk i M. Pawłowa), *Życie i uczenie się dla pomyślnej przyszłości: siła uczenia się dorosłych*, Wyd. Radom 2010, Polski Komitet ds. UNESCO, Instytut Technologii Eksploatacji – PIB.

Przybylska E., *Analfabetyzm funkcjonalny dorosłych jako problem społeczny, egzystencjalny i pedagogiczny*. Toruń 2014, Wyd. Uniwersytet Mikołaja Kopernika Toruń.

W międzynarodowej przestrzeni badań i innowacji w edukacji dorosłych. Rozpoczniemy przewrotnie od badań **analfabetyzmu funkcjonalnego**, jednej z ostatnich monografii Ewy Przybylskiej wydanej w Polsce na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu *Analfabetyzm funkcjonalny dorosłych jako problem społeczny, egzystencjalny i pedagogiczny*. W dobie uczenia się w ciągu całego życia, edukacji na odległość, postępów scholaryzacji, kształcenia dorosłych we wszystkich przedziałach wiekowych na wszystkich poziomach kształcenia jest to dalej zjawisko znaczące – odczytane współcześnie. Nie wglębiając się szczegółowy opis dzieła, zachęcając do przestudiowania monografii, zwrócimy uwagę na problemy: Genezy i ewolucji myśli i praktyki edukacyjnej, studium nad (niepiśmiennością), uwarunkowaniami biograficzności jako właściwości uczenia się oraz edukacji na rzecz alfabetyzacji dorosłych. Zwrócimy uwagę na metodologiczną wartość monografii powstałej w wyniku konsekwentnie realizowanej jakościowej strategii badawczej oraz naukowy, pojemny ale zrozumiały język publikacji. Przytoczymy krótkie opinie znakomitych recenzentów.

Z recenzji prof. zw. dr. hab. Zbigniewa Kwiecińskiego: *Kompletność tej niezwyklej monografii polega z jednej strony na wykorzystaniu teorii, badań i statystyk z wielu krajów, badań międzynarodowych i źródeł oraz raportów i rekomendacji instytucji międzynarodowych, z drugiej zaś – na objęciu zakresem penetracji badawczej wszelkich aspektów samego procesu i problemu (nie)piśmienności oraz ich postrzegania i analizowania przez różne dyscypliny naukowe i przez sztukę, by [...] szeroko i gruntownie ukazać pedagogiczne zasady i metody przezwyciężania tej wielkiej plagi współczesności. [...] jest to książka naukowo oryginalna, wybitna i unikatowa, podnosząca problematykę o kluczowym znaczeniu społeczno-kulturowym i egzystencjalnym i ukazująca ją z wielu perspektyw poznawczych i kilku naraz poziomów: biograficznego, społecznego, narodowego, cywilizacyjnego i międzynarodowego.*

Z recenzji prof. zw. dr. hab. Bogusława Śliwerskiego: *Nie mieliśmy jeszcze w literaturze pedagogicznej tak szerokiego i interdyscyplinarnego studium porównawczego na temat analfabetyzmu funkcjonalnego. Autorka wykonała imponującą pracę badawczą, by – nadając jej właściwą pedagogowi argumentację – uczulić nas na procesy, konteksty, czynniki, które wymagają permanentnej troski władz państwowych (szczególnie resortów odpowiedzialnych za kulturę, edukację, naukę i rozwój społeczeństwa wiedzy) o jak najwyższy poziom kształcenia Polaków i wdrażania ich do ustawicznego samokształcenia.*

Życie i uczenie dla pomyślnej przyszłości: siła uczenia się dorosłych. Wielkie przedsięwzięcie UNESCO od przygotowania raportów krajowych, regionalnych (w konferencjach przygotowujących raporty w Baku i Sofii uczestniczyła Ewa Przybylska) do CONFINTEA VI w Belem (w której uczestniczyliśmy z Ewą Przybylską). Aktywność i rozpoznawalność E. Przybylskiej ułatwiła nam na konferencji prezentację dorobku instytucji nas delegujących, ale głównie przygotowanie jedynej jak do tej pory monografii zawierającej również ważne i dzisiaj przyjęte dokumenty UNESCO.

Pokrótko po stosownym wprowadzeniu i przedstawieniu globalnych problemów edukacji dorosłych zamieściliśmy przetłumaczony na język polski Globalny raport i uczeniu się i edukacji dorosłych, z raportów regionalnych: Europa, Ameryka Północna, Afryka; z krajowych: Brazylia i Polska, wybrane wystąpienia i analizy i oczywiście Ramy z Belem (Bednarczyk, Pawłowa, Przybylska, 2010). Z Ramowego Planu

Działania z Belem przedstawimy jedno z trzech stanowisk *W stronę uczenia się przez całe życie*.

Uczenie się przez całe życie ma niebywałe znaczenie dla rozwiązywania problemów i wyzwań globalnych oraz edukacyjnych. Uczenie się przez całe życie „od kołyski po grób” to filozofia, podstawy conceptualne i organizacyjne zasad edukacji, oparte na globalnych, emancypacyjnych, humanistycznych i demokratycznych wartościach, wszechstronnych oraz bazujących na wizji społeczeństwa opartego na wiedzy. Potwierdzamy cztery filary kształcenia się, zgodnie z zaleceniami Międzynarodowej Komisji ds. Edukacji dla XXI wieku, mianowicie: uczyć się, aby wiedzieć, uczyć się, aby działać, uczyć się, aby być, uczyć się, aby żyć wspólnie.

Polscy uczestnicy konferencji wydając monografię w nakładzie 1000 egz. Zorganizowali wspólnie w Polskim Komitecie UNESCO konferencję naukową: *Współczesne problemy edukacji dorosłych w świetle globalnego raportu UNESCO* (17.03.2011), na której prezentowano monografię oraz opublikowali około 15 artykułów, referatów wygłoszonych na wielu konferencjach naukowych. W 2016 roku wykonując zadania monitoringu realizacji Ram z Belem, przygotowaliśmy informację dla Ministerstwa Edukacji Narodowej. Największym popularyzatorem naszych prac był jak zawsze krytyczny prof. dr hab. Józef Pólturzycki.

Postanowienia i wcześniejsze dyskusje nad materiałami z Belem zasługują na uwagę i wykorzystanie. Trzeba się z nimi zapoznać i reagować na nie. Także nasza obecność na światowej konferencji naukowej odbywanej co 12 lat powinna być bardziej znacząca. Profesor H. Bednarczyk – redaktor całego opracowania i uczestnik CONFINTEA VI pisze następująco: „W tym ogromie działań zmierzających do przygotowania raportów analiz tylko w niewielkim i niewidocznym stopniu uczestniczyły polskie organizacje i instytucje. Szkoda. My też nie jesteśmy znani w świecie. Ogromne bogactwo, dokumenty konferencji stanowią naszym zdaniem doskonałą diagnozę, analizę porównawczą między regionami i państwami. Wnioski z globalnej analizy przedstawione w dokumentach CONFINTEA VI mogą być twórczą inspiracją badań – mogą dać nam szansę międzynarodowego otwarcia i wsparcia (Pólturzycki, 2016, s. 343).

TEACH – innowacyjne modułowe programy kształcenia specjalistów edukacji dorosłych. Jako międzynarodowy koordynator E. Przybylska w latach 2004–2006 kierowała projektem TEACH – *Teaching Adult In Continuing and Higher Education*. Projekt realizowały uniwersytety i instytucje edukacji dorosłych z ośmiu krajów: Belgia, Niemcy, Bułgaria, Węgry, Rumunia, Litwa, Turcja, Wielka Brytania i Polska. Opracowano i wydano w sześciu językach modułowe programy kształcenia zawierające (Przybylska, 2006, s. 5):

- Struktura studiów licencjackich z pedagogiki. Moduł: Edukacja dorosłych,
- Struktura studiów licencjackich z pedagogiki. Alternatywny program specjalizacji z zakresu edukacji dorosłych,
- Struktura Europejskiego Programu Magister Edukacji Dorosłych,
- Program Studiów Podyplomowych Europejska Edukacja Dorosłych.

Programy te zostały wdrożone i rozwinięte w wielu europejskich uniwersytetach, wykorzystano je w pracach nad Europejskim Ramami Kwalifikacji dla zawodu **edukator dorosłych**.

W pracy u podstaw. Wcześniej w opracowaniu z życiorysu zawodowego zostały zamieszczone informacje o wynikach realizowanych w Polsce programach DVV kierowanych przez E. Przybylską. W trudnych latach dziewięćdziesiątych i początkach nowego stulecia prof. Ewa Przybylska jako Dyrektor przedstawicielstwa DVV w Polsce wspierała większość wydawnictw, czasopism i konferencji odbywających się w całym kraju. Przytaczamy przykład Sycyny.

Sycyna „miejsce” urodzenia Jana Kochanowskiego mała wieś – około 700 mieszkańców, szkoła podstawowa, Ochotnicza Straż Pożarna. Od chwili powstania (1999) nasze Stowarzyszenie Oświatowe Sycyna było wspierane a także było partnerem DVV i Polsko-Niemieckiej Fundacji Edukacji Dorosłych. Przedstawiamy kilka przykładów wsparcia przez Profesor Ewę Przybylską w projektach i przedsięwzięciach Sycyny.

„*E-Sycyna społeczna komputerowa sieć w powiecie zwoleńskim*. Celem projektu była budowa lokalnej sieci komputerowej ogólnodostępnej dla dzieci, młodzieży i dorosłych. Powstały: Gminne Centra Informacji w gminie Zwolen i w gminie Kazanów – *granty Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej*. Otrzymaliśmy istotną pomoc (pierwszych 20 komputerów) od Niemieckiego Związku Uniwersytetów Powszechnych. Już w 2005 było to 81 komputerów w 51 epunktach w 44 miejscowościach. Codziennie w naszej sieci przed komputerami zasiada 500–700 osób, głównie dzieci, młodzieży rzadziej dorośli.

Z inicjatywy i z udziałem Stowarzyszenia Sycyna zrealizowano dwa projekty POIG e-inclusion: Internet oknem na świat (762 komputery – 2014), Partnerstwo dla społeczeństwa informacyjnego (203 komputery – 2011 Lider projektu Powiat Zwoleński). Łącznie mieszkańcy powiatu zwoleńskiego otrzymali dostęp do około 1500 komputerów i Internetu.

Współpraca międzynarodowa. Rozwijamy nasz projekt *Wielcy Ludzie w Małych Ojczyznach*. W projektach europejskich Leonardo da Vinci Erasmus+ z pomocą DVV nawiązaliśmy współpracę z kilkunastoma instytucjami krajów UE. W ramach wymian, delegacji, misji studyjnych i wycieczek ponad 210 osób odwiedziło: Austrię, Cypr, Czechy, Francję, Grecję, Hiszpanię, Litwę, Niemcy, Słowenię, Włochy.

Inne projekty europejskie: *Mazowieckie Partnerstwo na rzecz współpracy, POKL.2012, Educate Generation – edukacja cyfrowa Grundtvig 2009–2011, Integracja lokalna e-aktywizacja POKL.2010, Promowanie technologii cyfrowych Living Memory, 2006–2007*. W tym ostatnim projekcie zaproponowaliśmy Ewy Przybylskiej idee międzypokoleniowej edukacji cyfrowej: dziadkowie – wnuki (Bednarczyk, Baixeras, 2007).

Biblioteka Sycyńska. Uznając, że samoorganizacja społeczności lokalnych i aktywizacja zawodowa wymaga wsparcia przez popularyzację doświadczeń, Stowarzyszenie Oświatowe Sycyna rozpoczęło z pomocą DVV wydawanie monograficznej serii wydawniczej Biblioteka Sycyńska. Z ponad 40 tomów, których autorami są mieszkańcy, nauczyciele, rolnicy, wymienimy: H. Bednarczyk (red.) *Sycyna gniazdo ojczyste Jana Kochanowskiego*; J. Madejski *Ilza Zapamiętana*; E. Januszewicz *Policzna – by czas nie zaćmił i niepamięć*.

Konferencje, publikacje, kursy dla dorosłych S.O. Sycyna spowodowały powstanie stowarzyszeń praktycznie w każdej większej wsi powiatu zwoleńskiego.

Przejawem budowy społeczeństwa obywatelskiego jest działalność *Stowarzyszenia Dziezictwo i Rozwój łącząca od 2005 r. wspólne wysiłki 11 gmin trzech okolicznych powiatów*”.

Odniesienie do działalności naukowej i organizacyjnej Ewy Przybylskiej w województwie zachodniopomorskim odnotujemy w następnym numerze Edukacji Ustawicznej Dorosłych w rozdziale dedykowanym profesorowi **PK dr hab. Czesławowi Plewce**, partnerowi DVV w wielu przedsięwzięciach badawczych, publikacjach i konferencjach. Warto odnotować współpracę DVV z Zespołem Edukacji Dorosłych Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN którym przez wiele lat kierował prof. dr hab. Tadeusz Aleksander (Aleksander T., 2014).

W zakończeniu nie można nie wspomnieć o wielu projektach, wydawnictwach gdzie profesor Ewa Przybylska była partnerem, inicjatorem wspólnych przedsięwzięć, wspomagając nawiązanie kontaktów z wieloma instytucjami edukacyjnymi w krajach UE, które w wielu przypadkach doprowadzały do sukcesów w uzyskaniu projektów.

Podkreślamy twórczy udział Ewy Przybylskiej jako cenionej Autorki, członka Redakcji w tym w umiędzynarodowieniu naszego kwartalnika Edukacji Ustawicznej Dorosłych – PJCE poprzez umożliwienie publikowania artykułów wielu autorzytetom, andragogiki.

Poetyckie uniesienia.

Laudacja na cześć Profesor Ewy Przybylskiej wygłoszona na Zamku Królewskim w Warszawie 8 października 2008 roku podczas uroczystości związanej z nominacją do Nagrody Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za osiągnięcia naukowe i naukowo-techniczne

Tekst laudacji napisał Michał Zabłocki

Laudację wyśpiewał Grzegorz Turnau

Niedokształcony

Nauczyć dzieci, to nie sztuka.

Łatwo przychodzi dzieciom nauka.

*Mogą się uczyć w międzyczasie,
nawet po pracy i na tarasie.*

Ale dorośli, to matoły.

Wysłałbym takich prosto do szkoły.

Ale dorośli to są osły.

Nie chciałbym nigdy uczyć dorosłych.

*Sam bym posiedział w osłej ławce,
zamiast w kawiarni na białej kawce.*

*Sam bym niejedną zebrał pałę,
bo wiadomości mam zbyt małe.*

*Sam bym za karę w kącie postał,
gdyby to była sprawa prosta,
lecz coś mnie ciągnie w inne strony
i będę wiecznie niedokształcony.*

*A tak bym w górę poszedł ślicznie,
gdybym się kształcił ustawicznie.
Popyt na rynku wymusza zmiany.
Sposób na sukces jest już znany:*

*Na przykład zawód dać mi nowy,
bym z rymopisa był księgowym.
By mnie przerobić na górnika
i bez wątpienia gra muzyka.*

*Pani Przybylska, ja bym prosił,
ja bym się sam do Pani zgłosił;
niech Pani kształci mnie jak dziecię,
jak wielu innych na całym świecie.*

*Ach, to by było takie piękne,
lecz ja się tego chyba zląknę,
bo coś mnie ciągnie w inne strony
i będę wiecznie niedokształcony.*

Podsumowanie. Jeszcze raz gratulujemy Ewie Przybylskiej uzyskania tytułu Profesora. Zachęcamy do pełniejszego biograficznego wejrzenia na nowe naukowe podejście, do współczesnej edukacji dorosłych. Innowacje i międzynarodowy charakter analiz mogą być inspiracją do budowania własnych strategii badawczych przez badaczy edukacji dorosłych jak i inspiracji innowacyjnych rozwiązań w praktyce edukacyjnej.

Bibliografia

1. Aleksander T. (2014), *Andragogika*. Uniwersytet Jagielloński, Kraków; ITeE – PIB, Radom.
2. Baixeras L., Bednarczyk H., Łopacińska L. (ed.) (2007) *Innovative technologies in digital learning for adult people from rural areas*. ITeE – PIB, Radom.
3. Bednarczyk H, Pawłowa M., Przybylska E. (red.) (2010) *Życie i uczenie się dla pomyślnej przyszłości: siła uczenia się dorosłych UNESCO – CONFINTEA VI*. Polski Komitet UNESCO Warszawa; ITeE – PIB, Radom; Polsko-Niemiecka Fundacja Edukacji Dorosłych, Warszawa.
4. Bednarczyk H., Viršilas V. (Ed.) (2011) *Educate generation*. Educational Society, Sycyna; Grundtvig Partnership – Project Educate Generation.
5. *Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*. (2010). Ministerstwo Gospodarki, Warszawa. <https://www.mr.gov.pl>.
6. *Perspektywa uczenia się przez całe życie* (2013). Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa. <https://men.gov.pl>.
7. Pólturzycki J. (2016), *Spór o kształcenie ustawiczne. Polemiki i analizy*. Uniwersytet Warszawski, Warszawa.
8. Przybylska E. (2014), *Analfabetyzm funkcjonalny dorosłych jako problem społeczny, egzystencjalny i pedagogiczny*. Wyd. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.
9. Przybylska E. (red.) (2006), *TEACH Kształcenie specjalistów edukacji dorosłych w edukacji ustawicznej i szkolnictwie wyższym*. Toruń, Wyd. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

dr hab. Henryk BEDNARCZYK, prof. ITeE – PIB, Radom
Instytut Technologii Eksploatacji – Państwowy Instytut Badawczy, Radom
henryk.bednarczyk@itee.radom.pl

dr hab. Maria PAWŁOWA, prof. UTH, Radom
Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny, Radom
m.pawlowa@uthrad.pl